

स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (ना.) २.०
अंतर्गत राज्यातील नागरी स्थानिक
स्वराज्य संस्थांच्या बायोमायनिंग
(Legacy Waste Remediation)
प्रस्तावांना प्रशासकीय मान्यता देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : स्वमअ-२०२५/प्र.क्र.१३३(२)/नवि-३४
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग
३ रा मजला, मंत्रालय, मुंबई
दिनांक : २९ डिसेंबर, २०२५.

संदर्भ :-

१. शासन निर्णय, नगर विकास विभाग क्र.स्वमअ-२०२२/प्र.क्र.७७/नवि-३४ दि. १५ जुलै, २०२२.
२. राज्यस्तरीय तांत्रिक समितीच्या दि. १०.१०.२०२५ रोजीच्या २० व्या बैठकीचे इतिवृत्त.

प्रस्तावना:

केंद्र शासनाच्या "स्वच्छ भारत अभियान (नागरी) २.०" च्या धर्तीवर राज्यामध्ये स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) २.० ची अंमलबजावणी संदर्भ क्र. १ येथील शासन निर्णयान्वये सुरु करण्यात आली आहे. या अभियानांतर्गत राज्यातील सर्व शहरे कचरामुक्त करण्याचे मुख्य उद्दिष्ट असून या अंतर्गत शहरातील सर्व प्रकारच्या घनकचन्याचे शास्त्रोक्त व्यवस्थापन व शाश्वत स्वच्छता आणि वापरलेल्या पाण्यावर प्रक्रिया करणे समाविष्ट आहे.

२. स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) २.० अंतर्गत राज्यातील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे घनकचरा व्यवस्थापन घटकांमधील जुन्या साठलेल्या कचन्यावर बायोमायनिंग (Legacy Waste Remediation) करण्याबाबतच्या प्राप्त प्रस्तावांना मा. अ.मु.स. (नवि-२), नगर विकास विभाग यांच्या अध्यक्षतेखालील राज्यस्तरीय तांत्रिक समितीच्या दि. १०.१०.२०२५ रोजीच्या २० व्या बैठकीत मान्यता मिळाली आहे. सदर प्रस्तावांना प्रशासकीय मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) २.० अंतर्गत राज्यातील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे घनकचरा व्यवस्थापन घटकांमधील जुन्या साठलेल्या कचन्यावर प्रक्रिया (Legacy Waste Remediation) करणेबाबतच्या प्रस्तावांना राज्यस्तरीय तांत्रिक समितीच्या दि. दि. १०.१०.२०२५ रोजीच्या २० व्या बैठकीत दिलेल्या मान्यतेस अनुसरून पुढील तक्त्यात नमूद केल्यानुसार जुन्या साठलेल्या कचन्यावर प्रक्रिया करणेबाबतच्या प्रस्तावांना परिच्छेद-२ मध्ये नमूद अटी व शर्तीच्या अधिन राहून प्रशासकीय मंजूरी देण्यात येत आहे.

जुन्या साठलेल्या कच्च्यावर बायोमायनिंग करण्याबाबतच्या प्रस्तावांचा तपशील

अ. क्र.	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव	जिल्हा	मंजूर क्षमता (मे. टन)	एकूण मंजूर किंमत (रु.)	केंद्र हिस्सा (रु.)	राज्य हिस्सा (रु.)	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था हिस्सा (रु.)
१	२	३	४	५	६	७	८
१	भोकर नगरपरिषद	नांदेड	९,८००	५३,९०,०००	२६,९५,०००	२४,२५,५००	२,६९,५००
२	हिमायतनगर नगरपंचायत	नांदेड	४,५००	२४,७५,०००	१२,३७,५००	११,९३,७५०	१,२३,७५०
३	कंधार नगरपरिषद	नांदेड	१,०५०	५,७७,५००	२,८८,७५०	२,५९,८७५	२८,८७५
४	कुळलवाडी नगरपरिषद	नांदेड	४,७००	२५,८५,०००	१२,९२,५००	११,६३,२५०	१,२९,२५०
५	लोहा नगरपरिषद	नांदेड	३,२१६	१७,६८,८००	८,८४,४००	७,९५,९६०	८८,४४०
६	गंगाखेड नगरपरिषद	परभणी	१५,०९५	८३,०२,२५०	४९,५१,१२५	३३,२०,९००	८,३०,२२५
७	जिंतूर नगरपरिषद	परभणी	१,२००	६,६०,०००	३,३०,०००	२,६४,०००	६६,०००
८	मानवत नगरपरिषद	परभणी	६,५४५	३५,९९,७५०	१७,९९,८७५	१६,९९,८८८	१,७९,९८७
९	पाथरी नगरपरिषद	परभणी	१२,५००	६८,७५,०००	३४,३७,५००	३०,९३,७५०	३,४३,७५०
१०	सेलू नगरपरिषद	परभणी	४,२००	२३,९०,०००	११,५५,०००	९,२४,०००	२,३१,०००
११	अंबरनाथ नगरपरिषद	ठाणे	४५,७७२	२,५१,७४,४५२	८३,०७,५६९	१,३०,९०,७७५	३७,७६,१६८
१२	आरमोरी नगरपरिषद	गडचिरोली	६०	३३,०००	१६,५००	१४,८५०	१,६५०
१३	कळमेश्वर नगरपरिषद	नागपूर	३,५००	१९,२५,०००	९,६२,५००	८,६६,२५०	९६,२५०
१४	काटोल नगरपरिषद	नागपूर	३,९५०	२९,७२,५००	१०,८६,२५०	८,६९,०००	२,९७,२५०
१५	पारशिवनी नगरपंचायत	नागपूर	८९०	४,८९,५००	२,४४,७५०	२,२०,२७५	२४,४७५
१६	उमरेड नगरपरिषद	नागपूर	१,५००	८,२५,०००	४,९२,५००	३,३०,०००	८२,५००
१७	वाडी नगरपरिषद	नागपूर	७,९७०	४३,८३,५००	२१,९९,७५०	१७,५३,४००	४,३८,३५०
१८	निफाड नगरपंचायत	नाशिक	५,८५४	३२,९९,६७३	१६,०९,८३६	१४,४८,८५३	१,६०,९८४
१९	तळेगांव दाभाडे नगरपरिषद	पुणे	५५,७२५	३,०५,५४,५२४	१,५२,७७,२६७	१,२२,२१,८९४	३०,५५,४५३

२. उपरोक्त नमूद जुन्या साठलेल्या कचन्यावर बायोमायनिंग करण्याबाबत अटी व शर्ती:

- २.१) सदर प्रकल्पांसाठी कार्यान्वयीन यंत्रणा संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था राहील.
- २.२) उपरोक्त मंजूर प्रकल्पाचे काम तात्काळ ई निविदा प्रक्रिया राबवून करावे.
- २.३) ई-निविदा प्रक्रिया राबविताना सर्व प्रचलित नियमांचे पालन करणे संबंधीत नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेस बंधनकारक असेल तसेच यासाठी केंद्र शासनाकडून नमुना निविदा प्रक्रिया व कार्यपद्धती विहित करण्यात आली असेल तर त्याचा अवलंब करणे बंधनकारक राहील.
- २.४) सदर प्रकल्पा अंतर्गत करण्यात येणाऱ्या खर्चामुळे आदर्श आचार संहितेचा भंग होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.
- २.५) सदर प्रकल्पा अंतर्गतची कामे सुरु करण्यापूर्वीच्या स्थितीचे छायाचित्र व काम पूर्ण झाल्यानंतरची कामाची छायाचित्रे कार्यान्वयीन यंत्रणेने अभिलेखात जपून ठेवावीत.
- २.६) स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) २.० अंतर्गत सर्व नागरी स्वराज्य संस्थांना विहित वेळेत CSAP व CWAP सादर करण्याबाबत कळविण्यात आले होते. संबंधित नागरी स्वराज्य संस्थांनी सादर केलेल्या माहिती नुसार यापूर्वी दिनांक १० ऑगस्ट, २०२२ व दिनांक ३१ ऑगस्ट, २०२३ च्या शासन निर्णयान्वये नागरी स्वराज्य संस्थांच्या बायोमायनिंग (Legacy Waste Remediation) प्रक्रिया करण्याबाबतच्या प्रस्तावांना मंजूरी देण्यात आलेली होती. तदून नंतरही काही नागरी स्वराज्य संस्थांनी केलेल्या विनंतीनुसार अधिकच्या Legacy Waste Remediation च्या प्रस्तावांना प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे. तथापि, अशा नागरी स्वराज्य संस्थांनी सदर कामासाठी कार्यादेश (Work Order) देण्यापूर्वी यापूर्वीच्या म्हणजेच दिनांक १० ऑगस्ट, २०२२ व दिनांक ३१ ऑगस्ट, २०२३ च्या शासन निर्णयान्वये देण्यात आलेल्या प्रशासकीय मान्यतेच्या अनुषंगाने झालेले काम, अदा करण्यात आलेली देयके व पुनर्प्राप्त करण्यात आलेली जमीन/जागा याबाबत स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान संचलनालय (नागरी) यांच्या मार्फत शासनास अवगत करणे बंधनकारक आहे.
- २.७) केंद्र शासनाच्या गृहनिर्माण व नागरी कार्य मंत्रालय (MoHUA) व केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळ (CPCB) यांनी देशातील शहरांना विविध प्रकल्पांच्या अंमलबजावणीसाठी मार्गदर्शन करण्याच्या दृष्टीने वेळोवेळी मार्गदर्शक पुस्तिका प्रकाशित केलेल्या आहेत. यापैकी, बायोमायनिंग (Legacy Waste Remediation) प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीस साहाय्यभूत होतील अशा पुस्तिका सुलभ संदर्भासाठी पुढे नमूद करण्यात येत आहेत:-
- I. Advisory on Landfill Reclamation
 - II. Usages of RDF in Various industries
 - III. Guidelines for Disposal of Legacy Waste
- २.८) उपरोक्त नमूद मार्गदर्शक पुस्तिकांमध्ये बायोमायनिंग प्रक्रिया, विविध शहरांनी केलेल्या बायोमायनिंग Case Studies, बायोमायनिंग प्रक्रियेदरम्यान प्राप्त होणाऱ्या Refuse Derived Fuel (RDF) चा विविध उद्योगांमध्ये वापर / विल्हेवाट, इत्यादी घटकांचा समावेश आहे. या मार्गदर्शक पुस्तिकेमधील संदर्भ व शिफारसी यांचे पालन करणे सदर प्रकल्पाच्या यशस्वीरित्या अंमलबजावणीसाठी सहाय्यभूत ठरेल.
- २.९) उपरोक्त प्रकल्पांच्या कामांचा प्रगती अहवाल दरमहा संचालनालयास सादर करावा. सदर प्रकल्पाची अंमलबजावणी विहित मुदतीत करण्याची जबाबदारी संबंधित आयुक्त/मुख्याधिकारी यांची राहील.

२.१०) बायोमायनिंग (Legacy Waste Remediation) केल्यानंतर प्राप्त होणाऱ्या जागांचा वापर शासन निर्णय, नगर विकास विभाग दि.०५ जून, २०२३ मधील तरतुदीनुसार करणे बंधनकारक राहील.

२.११) बायोमायनिंग (Legacy Waste Remediation) प्रक्रियेनंतर तेथे निर्माण होणाऱ्या दुय्यम उत्पादनाची व उर्वरित कचऱ्याची योग्य प्रकारे विल्हेवाट कंत्राटदारामार्फत लावून घेण्याची जबाबदारी संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेची राहील.

३.निधी वितरण:-

३.१) सदर प्रकल्पाकरीता केंद्र, राज्य व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचा हिस्सा परिच्छेद-२ मधील तक्त्यात नमूद केल्याप्रमाणे राहील. केंद्र, राज्य व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था हिस्सा वगळून अधिकची रक्कम संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेने त्यांच्या स्वनिधीतुन भरावी. नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेसाठी प्रकल्प मंजूर झाल्यानंतर, मूळ प्रकल्प किंमतीमध्ये कोणत्याही कारणास्तव वाढ झाल्यास त्याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधीत नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेची राहील. यासाठी कोणतेही वाढीव अनुदान उपलब्ध करून दिले जाणार नाही.

३.२) ई-निविदा अंती खर्च प्रकल्प खर्चापेक्षा कमी असल्यास सदरची रक्कम शासनास जमा करण्यात यावी.

३.३) सदर प्रकल्पातील राज्य शासनाच्या हिशयाचा निधी केंद्र शासनामार्फत प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या प्रमाणात उपलब्ध करून देण्यात येईल.

३.४) सदर प्रकल्पासाठी वितरीत केलेला निधी त्याच प्रकल्पासाठी वापरणे बंधनकारक असून त्याचा वापर इतर प्रयोजनार्थ केल्यास सदर बाब ही गंभीर वित्तीय अनियमितता समजण्यात येईल.

३.५) प्रकल्पाच्या एकत्रित खर्चाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र केंद्र शासनाने विहित केलेल्या प्रपत्रात सादर करणे संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेवर बंधनकारक राहील.

३.६) सदर प्रकल्पासाठी उपलब्ध करून दिलेल्या केंद्र व राज्य शासनाच्या हिशयाच्या प्रथम हप्त्याच्या निधीचे विहित नमुन्यातील ७५% खर्चाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र भौतिक प्रगतीसह सादर केल्यानंतर द्वितीय हप्ता केंद्र शासनाकडून निधी उपलब्धतेनुसार वितरीत करण्यात येईल.

३.७) सदर प्रकल्पाचे काम अन्य कोणत्याही योजनेतून अथवा स्वउत्पन्नातून होत नाही यांची खातरजमा संबंधित कार्यान्वयीन यंत्रणेने करावी. कोणत्याही परिस्थितीत कामांची द्विरुक्ती होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतरथळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२५१२२९१६२२९५१२५, असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(अनिरुद्ध जेवळीकर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

१) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.

- २) मा. उप मुख्यमंत्री (नगर विकास) यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा. राज्यमंत्री (नगर विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) अपर मुख्य सचिव (नवि-२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) विभागीय आयुक्त, कोकण, पुणे, नाशिक, छत्रपती संभाजीनगर, नागपूर.
- ७) जिल्हाधिकारी, नांदेड, परभणी, ठाणे, गडचिरोली, नागपूर, नाशिक, पुणे.
- ८) राज्य अभियान संचालक, स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) संचालनालय, मुंबई.
- ९) सह आयुक्त, नगरपरिषद प्रशासन, विभागीय आयुक्त कार्यालय /जिल्हाधिकारी कार्यालय (सर्व).
- १०) मुख्याधिकारी, नगरपरिषद / नगरपंचायत (संबंधीत).
- ११) निवडनस्ती, नवि-३४.